

V. E. VOZGRIN: *Rossija i evropejskie strany v gody Severnoj vojny. Istorija diplomatičeskich otnošenij v 1697-1710 gg.* [Rusland og de europæiske lande under Den store nordiske Krig. De diplomatiske relationer 1697-1710]. Leningrad, Izdatel'stvo »Nauka«, 1986. 296 s.

Historikeren Valerij Vozgrin er en af de mere bemærkelsesværdige repræsentanter for den unge generation af sovjetiske skandinavisere. Han er forfatter til en række videnskabelige artikler, der næsten alle har krav på dansk interesse, og hovedbidragyder til den store sovjetiske danmarkshistorie, der efter planen skal udkomme i 1988. I Sovjetunionen er han foreløbig mest kendt for sin bog om »Grønland og grønlænderne« (Moskva 1984).

Hans nye bog om Den store nordiske Krigs første decennium hæver sig kvalitetsmæssigt langt over den vanlige sovjetiske standard for udenrigspolitisk historieforskning, ja tåler endog sammenligning med S. A. Fejginas hovedværk om krigens slutfase. Der er tale om et grundigt, empirisk arbejde, der ikke blot inddrager nyt kildemateriale fra russiske arkiver, men også baserer sig på mikrofilm fra rigsarkiverne i Danmark og Sverige. I modsætning til de fleste sovjetiske fremstillinger af krigen osrer denne bog ikke af krudtslam og patriotisme. Læseren får i stedet en koldsindig og klar belysning af det komplicerede diplomatiske spil mellem Rusland, de øvrige krigsdeltagere og de vigtigste europæiske stater.

Allerede i sin ydre fremtoning vidner bogen om, at sovjetiske historikere har fået friere arbejdsvilkår. Marxisme-leninismens klassikere citeres påfaldende sjældent – og aldrig i form af besværgelser. Det fremgår af den indledende forskningsoversigt og det solide noteapparat, at forf. virkelig har sat sig ind i den relevante faglitteratur på svensk, dansk og de vesteuropæiske hovedsprog, hvilket i sig selv er usædvanligt for en sovjetisk undersøgelse af denne art. Helt uhørt er det, at han kan tillade sig at karakterisere den vesttyske historiker Reinhard Wittrams Peter-monografi som »uovertruffen«. Åbenbart behøver forf. ikke at frygte for at dele skæbne med Fejgina, der også tog den vestlige faglitteratur alvorligt og derfor var blandt de navngivne syndere, som i 1948 af det sovjetiske kommunistparti blev anklaget for »kosmopolitanisme« og »borgerlig objektivisme«.

Hans Bagger

E. LADEWIG PETERSEN, KNUD J. V. JESPERSEN OG LEON JESPERSEN: *De fede år. Odense 1559-1660.* Odense kommune i kommission hos Odense Universitetsforlag, 1984. 492 s. Ill. 240 kr. i løssalg.

»De fede år« er valgt som overskrift for fortællingen om Odense i renaissancetiden. Karakteristikken er velvalgt, thi ligesom Odense i 1800-årene var præget af sin aristokratiske overklasse af etatsråder, fungerede Odense – især i slutningen af 1500-årene – som det ubestridte centrum i et lille rige, præget af adelen. Under studehandelens og korneksporthens højkonjunktur nød Odense godt af funktionen som centralby for både adelens transaktioner og møder (de årlige landemoder), en omfattende købmandshandel (især med stude til Nordtyskland og forsyninger til hoffet i København), administration og gejstlighed. Hvor disse funktioner

f.eks. i Jylland – bortset fra Ribe – var spredt på flere byer, forstærkede de i Odense hinanden, således at byen på nogle områder »nåede op« på en standard, der kunne måle sig med København. Der var et intellektuelt miljø med videregående latinskoleuddannelse, teologiske debatter og flere forfatterskaber. Odense var stedet for begivenheder af statslig karakter (kongehyldning, stændermøde), og byen fik også »indretninger« som ellers ikke var almindelige i 1500-årenes byer: lægevæsen, apotek, vinhus, landsdelshospital m.m. Rejsende, der besøgte Odense, karakteriserede da også byen som rig og velbygget.

Det er derfor ikke underligt (omend det ikke i forordet udtrykkes som et bevidst valg), at langt hovedparten af »De fede år« beskæftiger sig med adelen og højborgerskabet og med det økonomiske og politiske grundlag for deres status og aktivitet. På den måde kan »De fede år« ses som en kontrasterende parallel til Ole Degns brede socialhistoriske fremlæggelse af Ribe i den samme periode (»Rig og fattig i Ribe« I-II, 1981).

I sammenligning med andre byhistorier må »De fede år« også karakteriseres som udpræget rigshistorisk orienteret. De tre forfattere er da også erfarne rigshistorikere, hvilket kommer til udtryk i en stadig relatering af lokale begivenheder til den samtidige politiske, ideologiske og administrative udvikling i riget som helhed. Et rigshistorisk tema, som tages op i hele værket, er f.eks. Danmarks udvikling fra et land, hvor konge og regering levede af domæneafkast til en skattestat med udbygget centralstyre og professionel embedsstand. Udviklingen tages op både belyst gennem bystyret, lensmanden, skattnes rolle og handelens blomstring og nedgang efter 1600. I slutkapitlet antydes således nogle forklaringer på de danske købstæders krise efter 1660, hvoraf skattestatens favorisering og overførsel af ressourcer til København er en af de væsentligste. Interessant er også påvisningen af, hvorledes selve borgerskabets karrierestrategi ændrede sig mod embedsstand og gejstlighed, efterhånden som mulighederne i handel uden for hovedstaden skrumpede ind. Også i redegørelserne for udviklingen inden for lægevæsenet og holdningen til pestepidemierne, fattigvæsenet og f.eks. det gejstlige miljøes udvikling fra efterreformatorsk åbenhed og debat til luthersk ortodoksi er præget af et fint overblik i koblingen fra rigs- til lokalhistorie.

Det i dansk byhistorie så forsømte sammenlignende perspektiv savnes også i »De fede år«, men især i de af E. Ladewig Petersen skrevne afsnit indføres dog i teksten en række frugtbare sammenligninger med dels de andre fynske købstæder, dels Ribe. Man kunne nok en dag ønske sig en nøjere sammenlignende analyse af de byer, der før 1660 havde et miljø, der kunne hamle op med København, f.eks. Odense, Ribe, Viborg, Århus og Haderslev.

Et andet element, som også bidrager til, at man fornemmer, hvad *Odense* var, er de indledende kapitlers klare og udførlige beskrivelse af oplandet og af byens struktur. Desværre følges denne levende og illustrative beskrivelse ikke op af værkets billedside. Der er – efter Odense-tradition – masser af tabeller, men ellers består billedstoffet især af en mængde smågnidrede gengivelser af portrætter og kirkeinventar. Den ufleksible lay-out og den fantasiløse billedredaktion gør værket en del kedeligere, end den homogene velskrevne tekst berettiger til. Det kan også undre, at der i så ringe grad er gjort brug af kort og kortmateriale – kun gentagelser af det samme (Braunius 1593). I det hele taget kan det undre, at den materielle side af byen i denne pragtelskende tid er så forfordelt i forhold til den »traditionelle historie«. Byens huse og boliger får kun 6 af bogens 459 sider – og

dog har der til vore dage været bevaret så meget af renaissancens Odense, at der nok kunne have været grundlag for grundige analyser, som det sker i f.eks. bygningsregistrarer eller i Køges byhistorie (1985).

Peter Dragsbo

HUGO MATTHIESSEN: De kagstrøgne. Et blad af prostitutionens historie i Danmark. Kbh., Samlerens forlag, 1986. 147 s. 128 kr.

Genudgivelsen af Hugo Matthiessens skildring fra 1919 af de prostitueredes vilkår i 1500- og 1600-tallet er en god idé. Hverken før eller siden er en udstødt gruppe blandt de nederste i samfundet blevet beskrevet med større indlevelse af en faghistoriker. I et kærligt efterskrift fortæller Nanna Damsholt om forfatteren i den senere prostitutions- og kvindeforsknings perspektiv og rejser spørgsmålet, om man er tvunget til at anerkende prostitutionen som en 'institution', der altid vil findes – som Hugo Matthiessen mente det – eller som et kvindefordrende 'erhverv', der kan afskaffes gennem kampen for kvindernes frigørelse.

Benito Scocozza

NIELS CHRISTENSEN: De fynske kornmøller og deres møllere ca. 1660-1800. Odense, Landbohistorisk Selskab, 1985. 240 s. Ill. 80 kr.

I dette let tilrettede speciale, som er blevet udgivet af Landbohistorisk Selskab i dets udmærkede række af specialeudgivelser i spartansk udstyr, har forfatteren sat sig det omfattende mål at belyse, hvorledes vilkårene for det fynske kornmølleri og erhvervets udøvere formede sig i perioden ca. 1660-1800.

Følgelig behandler det første hovedafsnit kornmøllerne som bebyggelse samt spørgsmålene vedrørende reguleringen af erhvervet, møllernes antal, deres lokalisering, ejerforhold og jordtilliggende, mens møllerne som socialgruppe undersøges i det andet hovedafsnit.

Forfatteren er i sin problemstilling og periodisering stærkt inspireret af den nyere opfattelse indenfor dansk landbrugsforskning, hvorefter Stavnsbåndstiden er en økonomisk opgangstid for gårdmandsklassen, en opgang som skabte det nødvendige økonomiske fundament for de kostbare landbrugsreformer sidst i 1700-tallet. Denne nyfortolkning er særligt blevet markeret af Thorkild Kjærgaard, der har understreget det skarpe skel mellem gårdmænd og husmænd, som også var en følge af reformerne. På denne baggrund har Niels Christensen derfor ønsket at undersøge om møllerne i deres sociale udvikling fulgte gårdmands- eller husmandsklassen. Problemstilling og periodisering forekommer på denne baggrund velbegrunder, men det er en yderst omfattende arbejdsopgave, der ifølge nærværende anmelders skøn ikke er blevet løst for det andet hovedafsnits vedkommende, trods en række udmærkede tilløb.

Det er derfor et spørgsmål, om Niels Christensen ikke burde have koncentreret sig om en udbygning af undersøgelsen i det første hovedafsnit. Dette afsnit fremtræder som helhed godt og grundigt gennemarbejdet. Hovedkilderne er møllebeskrivelserne i arbejderne fra Chr. V's matrikulering og bygningsbeskrivelserne til brug for udskrivningen af bygningsskatten 1802. Hertil knyttes